

gezegd, dat de in letterlijken zin weergalooze Hals weergaloos bleef (als schilder van het „vluchtige moment”).

Het is een fout Hals om zijn techniek zwaren hartstocht toe te kennen. Temperament is niet hetzelfde als hartstocht. Hartstocht treedt niet technisch naar buiten. Piero della Francesca, in zijn Aanbidding in de National Gallery; Van der Weyden, in zijn Kruisafname in het Escuriaal, en in zijn Pietà in Brussel; Antonello da Messina, in zijn Drie Kruisen in Antwerpen, zijn hartstochtelijker dan Hals, grooter, belangrijker kunstenaars bij verre, maar hunne techniek verraadt dat niet. Hartstocht is alleen te meten aan den inhoud. Hartstocht maakt zich niet kenbaar aan den leek.

Temperament beteekent slechts „groote levendigheid”, niet „krachtig leven” of „diep leven”. Een waarde is het niet.

Maar de techniek bij Hals is niet rechtstreeks voortgevloeid uit het temperament. El Greco en Hals zijn in hunnen tijd twee uitzonderingen, bij wie hoofdzakelijk een andere oorzaak heeft gewerkt, die tot het uiterste dreef van wat ten onrechte als virtuositeit of bravoure wordt aangemerkt. Bij El Greco waren het de godsdienstig-extatische ingevingen, bij Hals de picturaal-snelle ingevingen, die, om ze met het penseel te kunnen volgen en vastleggen, dwongen tot impressionistische techniek, impressionistisch tot het uiterste. Het was niet hun temperament dat leidde tot hunne techniek. Het temperament leidde tot impressionistische waarneming (geestelijk bij El Greco, visueel bij Hals); en deze was het, die dwong tot impressionistische techniek. Het was pure ambachtelijke noodzaak.

Hals was geen denker; en die hem dat als een gebrek aanrekenen, huldigen het foutieve inzicht, dat hij de verleiding niet kon weerstaan de virtuositeit te beoefenen om den wille der virtuositeit, en dat daardoor zijn virtuositeit hem in den weg zat om een diepzinnig mensch te worden. Niet de virtuositeit zat hem in den weg, maar het temperament. En temperament is het persoonlijk levensrythme. Daar valt niet aan te onderdrukken; daar kan alleen de tijd, die niet alleen alles heelt, maar ook alles slijt, aan veranderen. Hals had, omdat hij door zijn temperament impressionistisch van geestelijken aanleg was, zijn virtuositeit noodig als de visch de zwemkunst. Hals' handwerkelijke virtuositeit heeft het mogelijk gemaakt zijn unieke gave, zijn felle belangstelling voor wat impressieonistisch-snel moet worden waargenomen en in den geest gefixeerd, te ontwikkelen tot een ongekende volmaaktheid; en wat hij in zijn laatste levensjaren is geworden, had hij niet vroeger kunnen worden. Men wordt niet iets beters door zijn wezen te verkrachten. Terwijl de geest op peil bleef, takelde Hals op zijn ouden dag af als temperament, en dáárdoor als impressionistisch voelend kunstenaar. Hij nam — wat hem vroeger onmogelijk was — in langzamer tempo op, en kon eerst toen dieper peilen. Anders dan bij Richter Samuel gold toen voor Hals.